

**АНОТАЦИЯ НА МАТЕРИАЛИТЕ ПО ЧЛ. 65 (1),
С КОИТО КАНДИДАТЪТ УЧАСТВА В КОНКУРСА,
ВКЛ. САМООЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ,
НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

А. АНОТАЦИИ НА МАТЕРИАЛИТЕ на гл. ас. д-р Витана Василева Костадинова

Монография

- *Jane Austen Translated: Transformations Across Space and Time*. Plovdiv: Plovdiv University Press, **2018**.

Монографията изследва несъответствията между гостуващата и приемащата култура, които обясняват продължителното отсъствие на Джейн Остин, късното ѝ пристигане и многоликото ѝ присъствие в българския контекст. С развитието на културата обаче става ясно, че отстоянието между Англия в ранния деветнадесети век и днешна България не е константа. Промените се отразяват на преводаческите практики, тъй като преводът е „замяна на езиковото и културно различие на чуждия текст с текст, който е разбираем за читателите в приемащата култура” (Венути), а преводаческите практики отразяват нагласите на приемащата култура към Другия.

Книгата започва с теоретичен увод, който проследява двете понятия ключови за изследването – превод и култура. Преглед на основните дефиниции на „култура” в хуманитаристиката и антропологията акцентира върху онези аспекти на термина, които са актуални при анализ на проблемите на превода. Скицирани са и основни идеи от теория на превода с оглед на културата. В този смисъл е изтъкана теоретичната канава за последвалите анализи на текстовете на Джейн Остин.

Първа глава представя картината на рецепцията на Остин в България като проекция на бинарната опозиция локално/глобално. Тя започва с отсъствието на писателката в българския деветнадесети век и епизодичните появи на нейни книги на чужд език. Анализирани са и първият превод на *Гордост и предразсъдъци* в контекста на приоритетите от времето на социализма, а следващата част представя промяната от деветдесетте години по отношение на авторката и нейното българско присъствие. Историята на рецепцията е последвана от анализи на текста на базата на откъси от преводите на *Гордост и предразсъдъци*, направени от Жени Божилова (1980) и Снежана Милева (2007). Последната част на тази глава поставя в центъра на внимание съвременна онлайн адаптация на романа, озаглавена *The Lizzie Bennet Diaries* (2012), трансформирала „малкото парченце слонова кост”, върху което се труди писателката, за световната сцена. Като изследва успоредицата между света на Остин, отразен в *Гордост и предразсъдъци*, и света на Америка в началото на двадесет и първи век, представен в *The Lizzie Bennet Diaries*, тази част на проучването проследява идеите на феминизма, които могат да се използват при интерпретацията на двете произведения, и илюстрира съвместяването на локалното и глобалното в съвременната визуална модификация на литературния шедьовър.

Втора глава поставя акцент върху *Абатството Нортангър* и *Въздействие*, първия и последния роман на Остин, публикувани заедно през 1817. За първи път те са преведени на български език през 1992, като се присъединяват към самотното присъствие на *Гордост и предразсъдъци*. Във фокуса на вниманието е знанието за културния контекст на английския деветнадесети век като необходимо условие за адекватен прочит на романите на Остин. Първата част се занимава с паратекстуалността в българските преводи на Силвия Ненкова (1992) и Надежда Караджова (1995) на *Абатството Нортангър*: бележките под линия са детайлно анализирани като превод на оригиналния контекст за новата аудитория. Следващата част се спира на Остиновата интерпретация на реториката на осемнадесети век (онагледена с

употребата на глаголите *persuade* и *convince*, както и на техните производни, в оригинала на *Въздействие*) и прави паралел с българските преводи на романа (прев. Мария Ранкова и Анна Елчинова) при отсъствието на такава реторическа традиция в приемащата култура, в резултат на което се заличава разграничението, заложено в оригинала. Третата част се обръща към дебата за (не)принадлежността на Остин към традицията на романтизма и илюстрира проблема с три екранизации на романа *Въздействие* от 1971, 1995 и 2007, които отправят своите зрители към епохата на романтизма по различен начин.

Трета глава е посветена на философия и политика в романите *Разум и чувства* и *Менсфийлд парк*. Епистемологията на Остин в романа ѝ от 1811 насочва към практическо обследване на теоретичните модели на познанието. Първа част на тази глава разглежда видовете познание, които читателят може да разпознае в романа *Разум и чувства*, и прави препратки към философските идеи, достъпни за авторката, когато пише романа. Следващата част се занимава със *съчувствието* [*sympathy*], което разпластява отношенията между разум [*sense*] и чувства [*sensibility*] в романа; философският ракурс е неизбежно свързан с християнските ценности и противопоставянето на Елинор и Мариан залага на по-сложна схема от директната отпратка към Аполон и Дионис. Третата част търси идеологическите интерпретации на *Менсфийлд парк* от страна на литературната критика и разисква визуалния превод на тези интерпретации за целите на екранизациите на романа през 1999 от Патриша Розема и 2007 от Иън Макдоналд.

Четвърта глава се насочва към полупряката реч като основна техника на Остиновото писане и проследява какво се случва с нея в преводите от английски на български език. Разделена на три подглави, тази глава приоритизира функционирането на полупряката реч и нейните езикови и контекстуални изражения в изходните текстове на *Разум и чувства*, *Ема*, *Менсфийлд парк* и *Въздействие*, проследява функциите на полупряката реч в оригиналите и техните български варианти, анализира употребата и злоупотребата с преизказни форми в преводните текстове и сравнява как се предава полупряката реч, когато се отнася до реплики на героя/героинята и до негови/нейни мисли. Тази глава поставя и няколко теоретични въпроса, като един от тях препраща към полето на наротологията и към противоречието между тезата на Бремон, че структурата на повествованието е независима от техниките, които я изграждат, и фактическата трансформация на наратива, която променя и повествователната перспектива. Разбира се, да се идентифицират елементите на повествователната структура никак не е лесна задача. Според Клод Бремон, „тя може да бъде пренесена от едно изкуство в друго без да изгуби каквото и да е от своите същностни свойства: темата на разказ може да послужи за тема на балет, случващото се в роман може да бъде поднесено на сцената или на екрана, човек може да разкаже филм на хора, които не са го гледали. Ние четем думи, виждаме образи, тълкуваме жестове, но чрез тях всъщност проследяваме разказ и това би могло да е същият разказ. Разказаното [*le raconté*] има своите отличителни елементи, своите разказвачи: те не са думи, образи или жестове, а действията, ситуациите и типовете поведение, обозначени от думи, образи и жестове.” В този контекст четвърта глава на монографията насочва към значимостта на преводните текстове, когато се говори за наративи, и демонстрира, че промените в повествователните техники могат да изменят посланието. Друго теоретично съображение при изследването на полупряката реч е свързано с интерпретациите, които се опират на едногласово или на двугласово повествование. Анализът заема термини от лингвистиката, но остава в полето на литературата и теорията на превода.

Пета глава идентифицира ироничното и романтичното начало като опорните точки на популярността на Остин и проследява какво се случва с тях в илюстрации, екранизации, продължения и пародии на *Гордост и предразсъдъци*. В частта, посветена на илюстрациите, на преден план е динамиката между повествователното време и времето на художника – тази бинарна опозиция е проследена в издания от 1833, 1894, 1895, 1949 и 2009. Анализът

констатира, че за различните издания са използвани различни стратегии: понякога героите стават съвременници на читателската аудитория, друг път илюстрациите пренасят читателите в началото на деветнадесети век, а през 2009 миналото се симулира чрез трансплантиране на образи от осемдесетте години на двадесети век и този маскарад цели да създаде представата за дистанция между публиката на новото хилядолетие и адаптираното повествование на Остин. Иронията не винаги е част от графичното или картинно представяне на текста. Илюстрациите са третирани като ранна проява на визуалните преводи, на които са подложени романите на Остин. Втората част се занимава с екранизациите като превод и тяхното отношение към двата компонента на пакета *Гордост и предразсъдъци* – иронията и романтиката. Екранизацията от 1940 е разгледана в контекста на Втората световна война. Комедията и остроумието заместват пропуснатите иронични пластове на текста и ефектът е жизнеутвърждаващ. За разлика от нея, екранизацията на режисьора Джо Райт от 2005 е доста меланхолична. Конструираната от него версия на повествованието съчетава романтика и реализъм, като пренебрегва иронията, характерна за авторката. За малкия екран БиБиСи създава две емблематични продукции през 1980 (реж. С. Коук) и 1995 (с Колин Фърт и Дж. Ейл). Феминистичната интерпретация на Фей Уелдън от 1980 акцентира на иронията, а версията, продуцирана от Сю Парил, залага на романтичното. Анализът проследява детайлите в тези екранизации и демонстрира как ироничното и романтичното присъстват или отсъстват в четирите варианта за големия и малкия екран. Последната част в тази глава се спира на пародията на Сет Греъм-Смит *Гордост, предразсъдъци и зомбита*, и на продължението на романа на Джейн Остин, написано от Аманда Грейндж и озаглавено *Mr Darcy, Vampire*. Единият текст залага на пародийното за сметка на романтиката, другият на романтиката, лишена от ирония, и печелившата формула на Остин е забравена.

Книгата залага на фактите, но и на литературната интерпретация, като се стреми да запази литературността в процеса на контекстуализиране в конкретен хронотоп. В хронологичен план анализът се простира от съвременното на Джейн Остин до нашето съвремие в двадесет и първи век; по отношение на социо-географията изследването включва английски, български и американски контекст. Оригиналите на шестте романа хвърлят дълга сянка във времепространството с проекции в паралелните вселени на локалното и глобалното, на текстуалното и визуалното, на ироничното и романтичното. Понякога аудиторията вижда единия вариант, понякога другия, а от време на време и двата едновременно. Връщането назад във времето върви ръка за ръка с усвояването и вплитането на *чуждата* култура в канавата на нашето тук и сега. Това може да означава, че философстваме на тема морал с писателката или че превеждаме нейните нагласи на езика на идеологическите приоритети на нашето съвремие. Двойната оптика включва изходната и приемната култури, както и съжителството на оригиналните текстове с лингвистичната другост на българските преводи.

Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор"

- *Байрон в български контекст: Следи по пътя на времето*. Пловдив: Пигмалион, 2009.

Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор". Монографията представя различни аспекти на рецепцията на Байрон в България: опосредстваното присъствие на поета в периода на Възраждането, неговата критическа и институционална рецепция след Освобождението, преводите на негови произведения на български език, творческото усвояване на Байроновото наследство, както и ролята на биографичния дискурс при този пренос. Стремешът е литературната история да върви ръка за ръка с литературната интерпретация.

Редактирани сборници

- *Trees of Knowledge: Roots and Routes*. Plovdiv: Plovdiv University Press, **2016**.

Сборник статии, редактиран от Снежа Цонева-Матюсън, Яна Роуланд и Витана Костадинова по повод 70-годишния юбилей на доцент Михаил Грънчаров. Включените статии са от областта на лингвистиката, литературата и културознанието.

- *Byron and the Isles of Imagination: A Romantic Chart*. Plovdiv: Context, **2009**.

Сборник статии, редактиран от Алистър Хейз и Витана Костадинова, с избрани текстове от 31-вата Байронова конференция „Най-зеленият остров на моето въображение“, проведена в Дъблин. Сборникът залага на островите в Байроновите живот и творчество, реални и абстрактни, като провокация за въображението му.

Студии

1. “Jane Austen Adapted: Female Lifestyles in *Pride and Prejudice* and *The Lizzie Bennet Diaries*”. *Growing Up a Woman*, eds Sona Snircova and Milena Kostic, **2015**. 312-333. (ISBN 978-1-4438-8111-1)

Студията прави паралел между интернет адаптацията под формата на видео блог, наречена „Дневниците на Лизи Бенет“, и първообраза на тази адаптация, романа на Джейн Остин „Гордост и предразсъдъци“. Паралелът е построен върху идеите на феминизма и измерва дистанцията между стила на живот на жените в Англия през деветнадесети век и в Калифорния през двадесет и първи век. Взети са под внимание нагласите към обществената и домашната сфера, живота с родителите и независимостта, възможностите за професионална реализация на жените, брака, употребата на алкохол, облеклото и т.н. като оси на оразличаване между оригиналния текст и визуалната адаптация. Интерпретациите на Остин в духа на образователния роман са насложени и върху адаптацията.

2. “The East as an Island and Inspiration”. *Byron and the Isles of Imagination*. Eds. Alistair Heys and Vitana Kostadinova. Plovdiv: Context Press, **2009**. 176-202.

Студията развива идеята за носталгията на Байрон по четивата от детските му години на тема Ориента като фактор в заявката му, че Изтокът е най-зеленият остров на неговото въображение. Според дефиницията на Колридж въображението е съвместяване на противоположни и противоречиви качества. При Байрон това лутане между крайностите става синоним на Изтока, който обозначава едновременно и настояще и минало, и реалност и измислица, и нас и тях. Текстът започва с биографични факти за срещата на Байрон с Ориента и проследява това съприкосновение между Изтока и Запада в „Странстванията на Чайлд Харолд“ (Втора песен), „Гяур“, „Абидоската невеста“, „Корсар“ и „Дон Жуан“, като подчертава, че за поета амбивалентността е вдъхновение и е в основата на конструираните от него идентичност и себеидентичност. Един вид продължение на темата за идентичността като островна, анализът се спира на размитата евроцентрична граница между себе си и другия, която се появява отново и отново в Байроновите произведения като абстрактно следствие от натрупания опит при реалното пътуване сред екзотиката на Ориента.

Статии

1. “Persuasion: Free Indirect Discourse in Translation”. *Language Close Up. Papers in Honour of Christo Stamenov*. Ed. Mira Kovatcheva. Sofia: Sofia University Press, **2018**. 357-366.

Статията проследява функциите на полупряката реч в романа на Джейн Остин *Въздействие* (преведен също и като *Доводите на разума*) и сравнява избрани откъси от оригинала с българските им преводи, направени от Мария Ранкова (1992) и Анна Елчинова (1996). Наблюденията показват, че преводът често променя баланса между гласовете на

повествователя и героите. Употребата на преизказни форми при превода на полупряка реч отрежда водеща роля на повествователя и увеличава дистанцията между читателя и героите.

2. “FID in Jane Austen: *Mansfield Park* and Its Bulgarian Translation”. *Meeting Western Eyes: Comparisons, Receptions, Translations. Essays in honour of Tatyana Stoicheva*. Ed. Ralitsa Muharska. Sofia: Sofia University Press, **2018**. 121-143.

Статията е посветена на Остиновата употреба на полупряка реч в *Менсфийлд парк* и препраща към психологическото присъствие на героите с оглед на полупряката реч, като сравнява оригиналния текст с българския превод на романа (прев. Силвана Миланова, 1995). В англоезичното теоретично поле полупряката реч (FID) се отнася както за репликите (FIS) така и за мислите (FIT) на героите, тя се характеризира от третолично повествование в минало време, дава трибуна на един или повече герои като запазва техния стил на изказване, в нея „перспективите на повествователя и героя се конкурират да излязат на преден план” (Bray 2003:109), тя може да се появи в текста с или без кавички. Цитираната полупряка реч е наречена хибридна (Fergus 546). Употребата на полупряка реч е по-ограничено в българската литература и тъй като не се налага съгласуване на времената, времевата ориентация, характерна за пряката реч, може безпроблемно да бъде запазена в полупряката реч.

3. “Jane Austen’s FID in Bulgarian Translation: *Sense and Sensibility* and *Emma*”. *Научни трудове*, том 54, кн. 1, сб. Б. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, **2016**. 234-248.

Статията се занимава с българските преводи на полупряка реч в романите на Джейн Остин *Разум и чувства* и *Ема*. Авторската употреба на хибридна полупряка реч с кавички, но в трето лице, често бива трансформирана от преводачите. Предпочитаният метод за предаването ѝ на български език е преизказност, което пък лишава читателя от непосредствен достъп до съзнанието на героя, чиято реч е преизказана.

4. “‘Stems of Human Knowledge’ in Jane Austen’s *Sense and Sensibility*”. *Trees of Knowledge: Roots and Routes. Essays in Honour of Michael Grancharov*. Plovdiv: Plovdiv University Press, **2016**. 319-330.

Статията предлага поглед към философските идеи, които са на разположение на Джейн Остин, когато пише *Разум и чувства* – фокусът на изследване е епистемологичната канава на сюжета и в тази връзка става дума за Джон Лок, Дейвид Хюм, Имануел Кант и Адам Смит. Паралелите между двете героини на романа се четат като възплъщение на интуитивното (ангелско) и дискурсивното (човешко) познание, ако си послужим с формулировката на Милтън в пета книга на *Изгубеният рай*. Клюките са противопоставени на познанието за другите, а познанието за самия себе си е разгледано във връзка с чувствителността (sensitivity).

5. “Джейн Остин у нас – между текста и екранизацията”. *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф.д.ф.н. Николай Аретов*. Ред. Анна Алексиева, Надя Данова, Николай Чернокожев. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов”, **2016**. 132-141.

Статията прави обзор на българското присъствие на Джейн Остин от първия превод на „Гордост и предразсъдъци” (1980), през излезлите през 90-те години преводи на другите ѝ романи, до появата на пародийния текст на Сет Грѐйм-Смит „Гордост, предразсъдъци и зомбита” на български език (2010). Отделено е внимание и на екранизациите, които идват успоредно с текстовете и завладяват въображението на аудиторията. Тези екранизации са четени като преводи на езика на новото време, за да се направи констатацията, че днешната аудитория не се доближава до Джейн Остин, а я придърпва към себе си в опит да се огледа в нейните произведения.

6. “Literary Interpretations and Screen Adaptations: *Mansfield Park*”. *Научни трудове*, том 53, кн. 1, сб. Б. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, **2015**. 170-182.

Текстът се занимава с две екранизации на романа на Джейн Остин *Менсфийлд парк* (1999, реж. Патриша Розема и 2007, реж. Иън Макдоналд) като интерпретации на оригинала, но и като произведения на изкуството със собствена идеологическа платформа. От една страна този подход е повлиян от концепцията за авторство от епохата на романтизма, според която създателят на текста е носител и на авторското право. От друга страна е направен прочит на по-късните версии като израз на съвременни за тях проблеми, но и в ролята да формират читателското възприемане.

7. “Austen’s Reception and the Challenges of 21st-century Culture: Two examples”. *The Contemporary 19th Century*, eds Ralitsa Muharska and Rositsa Ishpekova, **2015**. 74-86. (978-954-07-4011-9)

Това изследване маркира две специфични прояви на присъствието на Джейн Остин в двадесет и първи век, *Гордост и предразсъдъци и зомбита* (2009) на Сет Греъм-Смит и *Мистър Дарси, вампир* (2009) на Аманда Грейндж. Като тръгва от тезата, че съвременните разбираня за култура се оглеждат в процесите на рецепция, текстът проследява най-важните трансформации на понятието *култура* и търси причините за наслагването на широко популярното върху високо каноничното в литературните превъплъщения на Остиновия роман *Гордост и предразсъдъци*. Двата примера от новото хилядолетие категорично разграничават ироничното от романтичното начало – съчетание, което е пряко обвързано с популярността на английската писателка.

8. “Paratexts and Readers: Austen’s *Northanger Abbey* and the Explanatory Notes in the Bulgarian Translations of the Novel”. *Научни трудове*, том 52, кн. 1, сб. Б. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, **2014**. 81-91.

Статията изследва културата, вписана в романа на Джейн Остин *Абатството Нортангър*, като фокусира върху обяснителните бележки на преводачите Силвия Ненкова и Надежда Караджова, предложени в изданията на български език от 1992 и 1995. Теоретично текстът отправя към въведения от Сесилия Алвщад термин “translator’s pact” [„преводачески договор”] и развива тезата, че когато грешките на преводача създават логически проблем за читателя, преводачът става *видим*.

9. “Translations of Jane Austen’s *Persuasion* into Bulgarian”. *Научни трудове*, том 51, кн. 1, сб. В. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, **2013**. 119-130.

Тази статия проследява бинарната опозиция *persuasion* и *conviction* като ключова за разбирането на романа на Джейн Остин *Въздействие*. Понятията се обособяват терминологично в реториката на осемнадесети век и отразяват характерните за епохата стереотипи за женственост и мъжественост. Романът на Джейн Остин е своеобразна провокация по отношение на тези стереотипи и употребата ѝ на *persuasion* и *conviction* демонстрира езиково присъствието на героя в домашната сфера и взаимодействието му с традиционно женско познание.

10. “*Persuasion* in Bulgaria: Transplanting Romanticism.” – *Peregrinations of the Text: Reading, Translation, Rewriting*. Sofia: Sofia University Press, **2013**. 375-381.

Статията се занимава с рецепцията на „Въздействие” (1992)/ „Доводите на разума” (1996) на Джейн Остин в България и проследява позоваването на романтичното както в оригинала, така и в двете версии на български език. Отделено е внимание на различните преводи на заглавието и са потърсени текстуалните отпратки към романтизма, включително и в

обяснителните бележки. Явен паралел е този между капитан Беник и байроническия герой, но не по-малко емблематични характеристики на периода са възвишеното в природата, култът към въображението, централната роля на индивида и пр. Нацията е символично представена чрез военноморския флот, а проекциите на национализма през деветнадесети век могат да бъдат четени като отказ от просвещенския универсализъм.

11. „Античната драма в училище като превод на култура”. *Атика в България*. Ред. Клео Протохристова, Светла Черпокова, Стефка Видева. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, **2013**. 87-100.

Статията прави обзор на учебниците, одобрени за използване в обучението по литература в 9 клас на българските училища, и коментира представянето на темите за античната драма в тях. Прокаран е паралел между заявката за универсални ценности, залегнала в учебната документация, и историческата специфика на съвременното в сравнение с античния свят. Отбелязано е разнообразието от подходи у авторите на учебници, от авторитетната категоричност по отношение на фактите до академичната множественост на възможни интерпретации. Представянето на епохата на старогръцката драма е анализирано като превод на културата на древността на езика на днешните читатели.

12. “Byron as an Institution in Bulgarian Literary Histories”. *The Place of Lord Byron in World History: Studies in his Life, Writings and Influence*. Eds. Nic Panagopoulos and Maria Schoina, Edwin Mellen Press, **2013**. 49-60.

Тази статия е посветена на институционализирането на Байрон в българските училища през 70-те и 80-те години на двадесети век и проследява промените в учебната програма за средните училища в началото на двадесет и първи век. С оглед промяната на държавната идеология през 1989 година, Байроновата позиция на емблематичния поет на романтизма е анализирана както в учебниците по литература за средното училище така и в университетските учебници по западно-европейска литература, написани на български език и адресирани към студенти филолози. Поетът се оказва идеологически удобен за социалистическия модел на романтизма, но неговите герои и писането му са също толкова ангажиращи, а историята на живота му се вписва в представата за романтичния герой. Материалите за ученици представят избрани текстове и автори като представителни за литературните тенденции, което е разбираемо с оглед на нивото на компетентност и специализация, както и на предвидените в учебната програма часове.

13. “Jane Austen and Translatability: *Pride and Prejudice* Illustrated”. *Научни трудове*, том 50, кн. 1, сб. Г. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, **2012**. 195-205.

Статията проследява различни дефиниции на понятието „преводимост” в разработките на Валтер Бенямин (Уолтър Бенджамин), Волфганг Изер, Жак Дерида и Мери Снел-Хорнби, за да се спре на интерсемиотичните преводи на романа на Джейн Остин „Гордост и предразсъдъци” в илюстрираните издания на Бентли (1833), Алън (1894), Макмилан (1895), Уинстън Ко (1949) и Марвел (2009). Романът е действително преводим на езика на визуалното и достатъчно популярен през деветнадесети, двадесети и двадесет и първи век. „Гордост и предразсъдъци” илюстрира оценката на Вирджиния Улф за Остин: „Тя ни провокира да добавим онова, което липсва в историята.”

14. „Гордост и предразсъдъци” на Джейн Остин в България.” *Научни трудове на Съюза на учените*, Пловдив. Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, том. XIV. Пловдив **2012**. 241-245.

Статията проследява рецепцията на най-популярния роман на Джейн Остин в България („Гордост и предразсъдъци”) и разграничава два етапа на присъствие на преводните текстове, предопределени от една страна от социалистическото институционализиране на вноса на

чужда култура и от пост-социалистическия либерализъм в контактите с не-българското от друга страна. Статията се спира на двата български превода на романа и обръща внимание на екранизациите, повлияли на аудиторията и нейното отношение към Остин. Става дума и за пародията на Сет Греъм Смит „Гордост и предрасъдъци и зомбита” и реакциите на читателите, които се групират като почитатели или критици на Джейн Остин.

15. “Meaningful Absences: Byron in Bulgaria”. *Contexts, Subtexts, and Pretexts: Literary Translation in Eastern Europe*. Ed. Brian James Baer. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, **2011**. 219-232.

Тази глава в колективната монография, посветена на литературния превод в Източна Европа и Русия, се отгласква от Байроновото присъствие у нас, за да анализира неговото отсъствие и връзките на това отсъствие с литературните и исторически контексти на българската култура. В първата част на разработката фокусът е върху нашето Възраждане и нереализираната поява на Байрон в него; втората част разглежда поемата „Гяур”, която не е преведена на български език; третата част обръща внимание на забравата, обгърнала „Манфред” в периода на социализма, най-популярната поема на Байрон в България до 1944. Тезата е, че отсъствието на преводи в дадена култура е също толкова значещо, колкото и направените преводи.

16. “Едип цар” в училище – между мита и трагедията.” *Съдбата на Едип – българските маршрути*, ред. Клео Протохристова, Светла Черпокова и Стефка Видева. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, **2010**. 253-263.

Статията представя аспекти от рецепцията на „Едип цар” в учебниците по литература за девети клас на училищата у нас, издадени след приемането на новата учебна програма през 2001 година. Взаимовръзките между мита и трагедията получават различен акцент у различните автори. В известна степен варират и трактовките на трагическата вина на героя. Интересна е времевата ориентация (от съвремението на Софокъл до съвремението на читателя) на предложените интерпретации. Заслужава внимание и интерактивното запознаване с Едип в новия електронен формат на двата учебника, качени на сайта на Министерството на образованието.

17. „Сърце на сърцата – Шели в България”. *Scientific Research of the Union of Scientists, Plovdiv. Series B. Natural Sciences and Humanities, vol. XII. Plovdiv, 2009. 254-257.*

Тази статия представя избрани аспекти на българската рецепция на Шели по повод стогодишнината от рождението му. В центъра на текста е интерпретацията на мита „сърце на сърцата” в публикациите на списанията „Ден” и „Мисъл” през 1892, в които социалисти и модернисти заявяват различно отношение към поета. Две български произведения маркират творческата рецепция на английския поет, „Сърце на сърцата” на П.Славейков (1892) и „Cor cordium” на Т. Траянов (1929). Появата на тези поетически текстове е съпътствана от коментарните текстове на д-р Кръстев и П. Славейков.

18. “Myth and Ideology: British Romanticism in Comparative Literature textbooks”. *English Studies on This Side: Post-2007 Reckonings*. Eds. Suman Gupta and Milena Katsarska. Plovdiv: Plovdiv University Press, **2009**. 283-296.

Пред вид сблъсъка на естетизиращия и историзиращия подходи към литературата тази статия се занимава с конструираните варианти на британския романтизъм в два български учебника по западноевропейска литература: Литературата на *Западноевропейската литература от великата френска буржоазна революция до Парижката комуна* на Митов и Пешев (1963) и част трета на *Западноевропейска литература* на Симеон Хаджикосев (2005). Учебникът на Митов и Пешев е институционализиран източник на знания за студентите от

социалистическата епоха; учебникът на Хаджикосев се появява в по-ново време и е насочен както към студенти, така и към по-широка читателска аудитория. И двете издания очертават проявленията на романтизма в националните литератури, и в двете се говори за Англия и за английска литература, а не за Великобритания и за британска литература. По разбираеми причини авторите и на двата учебника наблюдават литературните факти от позициите на Уелек, който вярва в единството на европейския романтизъм. В продължения на десетилетия централна фигура в европейските вариации на тема британски романтизъм е Байрон. Въпреки че за Маркс той е обещавал да се превърне в реакционен буржоа при по-дълъг живот, разграничението на Горки между пасивен и активен романтизъм осигурява на поета място в учебниците от тази страна на желязната завеса.

19. "Reception Across Borders". *Boundaries, Boundary-Crossing, Cross Boundary Transfer*. Eds. Vladimir Trendafilov and Irena Vassileva, Blagoevgrad, **2009**. 155-170.

Статията се занимава с биографията като дискурс на рецепцията и се съсредоточава върху прекосяването на граници по отношение на време, пространство, култура и политически контекст. Английските биографи на Байрон от края на деветнадесети век присъстват като контрапункт на неговото животоописание, битуващо в българския културен контекст на двадесети век. Анализът е насочен към конструираното от Мороа и Едшмид, обръща внимание на Илиев и Костурков и отдава дължимото на псевдо-биографичния роман на Холанд.

20. "Shelley's Heart of Hearts in Bulgaria". *The Reception of P.B.Shelley in Europe*. Eds. Michael Rossington and Susanne Schmid. London and New York: Continuum, **2008**. 247-257. [2nd edition 2015]

Тази глава от колективна монография за присъствието на Шели в Европа се занимава с избрани аспекти от българската му рецепция в десетилетията между Освобождението и Втората световна война, период на интензивно литературно развитие, в който се осъществява първоначалната рецепция на поета у нас и в който наблюдаваме различни реакции у различните групи читатели. Като се съсредоточава върху мита „сърце на сърцата“, текстът се спира върху публикациите по повод стогодишния юбилей на поета през 1892, отбелязан в сп. „Мисъл“ и сп. „Ден“, и насочва вниманието към прочитите на социалисти и модернисти, както и на поети и литературни критици. Направен е списък на преведените през периода стихотворения на Шели с коментар върху подбора на заглавия от страна на преводачи и редактори. Два български поетични текста са в центъра на внимание: поемата „Сърце на сърцата“ на Пенчо Славейков, най-напред отпечатана в сп. „Мисъл“ през 1892, и стихотворението „Cor cordium“ на Теодор Траянов, написано през 1929. Това изследване на творческата рецепция не пренебрегва и придружаващите я критически дискурси. Закъснялото българско усвояване на Шели (спрямо европейския контекст) се случва твърде рано по отношение на българските литературни процеси и се различава от рецепцията на поета в други страни. То е индикативно за литературната ситуация у нас – поради отсъствието на обособен период на романтизма в българската литература, трансформациите на модерното запазват романтически характеристики. Тази статия не предлага пълен каталог на фактите на рецепцията на Шели, а по-скоро очертава българските му образи в посочения период. Потвърждава се интуитивното усещане, че у нас Шели е по-малко популярен от Байрон и по-добре познат от Уърдзуърт, Колридж и Кийтс.

21. "Sense, Sensibility and Society". Научни изследвания на СУБ-Пловдив. Серия В. Естествени науки и хуманитаристика. Том 3, Пловдив, **2003**. 293-299.

Статията разисква сложната употреба на бинарната опозиция разум и чувства в романа на Джейн Остин „Разум и чувства“ като акцентира върху нееднозначния символизъм на двете

героини, Елинор и Мариан. Важен аспект на романтизма е противопоставянето на индивида и обществото. За разлика от големите поети на епохата, писателките виждат индивидуалното вградено в общественото, защото това гарантира оцеляването на техните героини в патриархалното общество.

22. “Images of America, or the American Presence in the Bulgarian Revival Period”. *Essays in American Studies: Cross-Cultural Perspectives*. Ed. Madeline Danova. Sofia: Polis Publishers, **2001**. 13-30.

Статията представя изследване на рецепцията на Америка в периода на Възраждането у нас. Обособени са създадените от българската преса образи на Америка, превърнала се в синоним на свобода и демокрация. Проследява се взаимодействието на американските мисионери с българското население – те разчитат интереса към Библията като религиозна нужда, но впоследствие разбират, че това е бил интерес към книгата. Направен е и обзор на преведените през Възраждането литературни произведения от корпуса на американската литература.

Б. САМООЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ на гл. ас. д-р Витана Василева Костадинова

Публикациите, предложени за участие в конкурса за *доцент по Английска литература: Романтизъм и Превод на култура*, обхващат един сравнително дълъг период от време между 2001 и 2018, което обяснява и различните тематични акценти. Тук ще предложа тематично-хронологически коментар.

Публикуваната през 2001 г. статия за рецепцията на Америка в периода на Българското възраждане (тук под номер 22) за първи път към онзи момент очертава образите на задкокеанската държава у нас и проследява преводите на произведения от американски автори на български език преди Освобождението.

Статиите за рецепцията на Шели в България (тук под номер 17 и 20) маркират тенденция към съчетаване на историографското и литературното в този тип изследване. За първи път се анализира мита „сърце на сърцата” с оглед на българския литературен контекст.

Четири от статиите (тук под номер 11, 12, 16, 18) обръщат специално внимание на учебниците, използвани в училище или в университета, и акцентират върху институционалната рецепция на литературни фигури и явления, независимо дали става дума за старогръцка литература или английски романтизъм. Те показват различните трансформации на материала като превод на езика на различни (идеологически) приоритети.

Статиите за Байрон доразвиват идеите на дисертацията за рецепцията на Байрон в България (защитена през 2007 г.) и добавят допълнителни щрихи към неговото присъствие и отсъствие в/ от нашия литературен контекст. Студията за Байрон (тук под номер 2) тръгва в една различна посока с акцент върху срещата между биографичното и метафоричното.

Интересът към Джейн Остин от самото начало върви ръка за ръка с интереса към превода и културата. От една страна това е интерес към рецепцията, но вече не в порядъка на пълни библиографски описания; по-скоро това е интерес към трансформациите, които се случват в общуването между културите. Студията, статиите и монографията не са прескриптивни – стремежът е да се видят преводаческите решения, творческото пресъздаване, преносът от света на словото в сферата на визуалното като превод на култура. Материалът е както от българския, така и от англо-езичния контекст и включва хронологическия диапазон от времето на Джейн Остин до наши дни. Това изследване на рецепцията на английската авторка у нас е приносно, защото запълва една значима липса в съществуващите проучвания на английската литература у нас. Иновативен е и подходът към трансформациите като към превод на култура. Разгледаните особености при превода на полупряката реч в оригиналите

на Джейн Остин насочват вниманието към литературната традиция на български език, която задава на преводачите набор от решения. Изследвания върху литературните употреби на полупряка реч в преводната литература у нас липсват и в този смисъл трите статии (тук под номера 1, 2 и 3), посветени на превода на FID на български език, които са и част от монографията, насочват вниманието към ново поле за изследователите. С акцент върху съвременната ни култура са разгледани и адаптациите на произведенията, филмови, интернетни или романои.

Изследванията попълват бели петна в изучаването на преводната литература като алтернативна история на литературните процеси, а литературното е по неизбежност вписано в културата на своето време. Преводът е мислен с широката дефиниция на Якобсон. Взаимодействието между превежданите текстове и културата, която ги приема, е разновидност на взаимодействието между гениалната искра и духа на времето.